

KASBIY MULOQOTDA KASBGA OID FRAZEOLOGIZMLARNING USLUBIY FUNKSIYALARI

Mavlonova Husnoro Sadriiddinovna,

Termiz Iqtisodiyot va Servis Universiteti magistranti

Ilmiy rahbar: Tojiboyeva Shoxista Komiljonovna,

PhD, Termiz Iqtisodiyot va Servis Universiteti

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18925438>

Annotatsiya. Mazkur maqolada kasbiy muloqot jarayonida qo'llaniladigan kasbga oid frazeologik birliklarning uslubiy funksiyalari lingvistik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Tadqiqotda frazeologizmlarning professional nutqda ekspressivlikni kuchaytirish, baholash munosabatini ifodalash, kommunikativ ta'sirchanlikni oshirish hamda kasbiy tajribani ixcham va obrazli shaklda yetkazishdagi o'rni yoritiladi. Kasbga oid frazeologik birliklar mutaxassislar o'rtasidagi muloqotda nafaqat axborot uzatish vositasi, balki ijtimoiy-madaniy tajribani ifodalovchi stilistik birlik sifatida namoyon bo'lishi aniqlanadi. Tadqiqot davomida rasmiy, norasmiy va yarim rasmiy kasbiy diskurslarda frazeologizmlarning qo'llanish darajasi hamda ularning nutqning emotsional-ekspressiv rangdorligini ta'minlashdagi ahamiyati ochib beriladi. Natijalar kasbga oid frazeologizmlar kasbiy muloqot samaradorligini oshirish, nutqni tabiiylashtirish va professional hamkorlik muhitini shakllantirishda muhim uslubiy vosita ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: kasbiy muloqot, kasbga oid frazeologizmlar, uslubiy funktsiya, professional diskurs, nutq uslubi, ekspressivlik, kommunikativ ta'sir, frazeologiya, stilistika, lingvomadaniyat.

Annotation. This article examines the stylistic functions of profession-related phraseological units in professional communication from a linguistic perspective. The study explores the role of phraseological expressions in enhancing expressiveness, conveying evaluative meaning, strengthening communicative impact, and presenting professional experience in a concise and figurative manner. Profession-related phraseological units function not only as means of information exchange among specialists but also as stylistic elements reflecting social and cultural professional experience. The research analyzes the usage of phraseological units in formal, informal, and semi-formal professional discourse, highlighting their contribution to emotional coloring and communicative effectiveness of speech. The findings demonstrate that occupational phraseological expressions play a significant role in improving professional interaction, naturalizing communication processes, and shaping effective professional discourse.

Keywords: professional communication, profession-related phraseology, stylistic function, professional discourse, speech style, expressiveness, communicative impact, phraseology, stylistics, linguoculture.

Аннотация. В данной статье рассматриваются стилистические функции фразеологических единиц, связанных с профессиональной деятельностью, в процессе профессионального общения. Исследование направлено на выявление роли профессионально ориентированных фразеологизмов в усилении выразительности речи, передаче оценочных значений и повышении коммуникативной эффективности общения. Установлено, что фразеологические единицы профессиональной сферы выступают не только средством передачи информации, но и важным стилистическим компонентом, отражающим социально-культурный опыт профессиональной деятельности. Анализ охватывает особенности функционирования данных единиц в официальном и неофициальном профессиональном дискурсе. Результаты исследования подтверждают, что профессиональные фразеологизмы способствуют формированию эффективного взаимодействия между участниками коммуникации и повышают выразительность профессиональной речи.

Ключевые слова: профессиональное общение, профессиональные фразеологизмы, стилистическая функция, профессиональный дискурс, стиль речи, экспрессивность, коммуникативное воздействие, фразеология, стилистика, лингвокультура.

Kirish. Zamonaviy jamiyatda kasbiy faoliyat inson hayotining muhim tarkibiy qismi sifatida namoyon bo‘lib, turli soha vakillari o‘rtasidagi samarali muloqot professional muvaffaqiyatning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Kasbiy muloqot jarayonida til birliklari nafaqat axborot almashish vositasi, balki mutaxassislarning tajribasi, munosabati, baholashi hamda ijtimoiy mavqeiini ifodalovchi kommunikativ mexanizm sifatida xizmat qiladi. Shu jarayonda frazeologik birliklar, ayniqsa kasbga oid frazeologizmlar nutqning obrazlilik, aniqligi va ta’sirchanligini ta’minlovchi muhim lingvistik vosita sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Frazeologik birliklar tilning barqaror va tayyor holda qo‘llaniladigan qatlamini tashkil etib, ular orqali murakkab kasbiy tushunchalar ixcham, mazmunan boy hamda ekspressiv shaklda ifodalanadi. Kasbiy muloqotda qo‘llaniladigan frazeologizmlar mutaxassislar o‘rtasidagi o‘zaro tushunishni tezlashtiradi, nutqni tabiiylashtiradi hamda professional muhitga xos kommunikativ uslubni shakllantiradi. Ayniqsa, muayyan kasb egalari nutqida shakllangan frazeologik birliklar kasbiy tajriba va amaliy faoliyat natijasida yuzaga kelgan til hodisasi sifatida e’tibor qozonadi. Tilshunoslikda frazeologizmlar ko‘proq semantik, struktur yoki lingvomadaniy jihatdan tadqiq etilgan bo‘lsa-da, ularning kasbiy muloqotdagi uslubiy funksiyalarini o‘rganish masalasi hali ham dolzarb yo‘nalishlardan biri bo‘lib qolmoqda. Chunki professional diskursda frazeologik birliklar nutqning emotsional-ekspressiv rangini kuchaytirish, baholovchi munosabatni ifodalash, kommunikativ ta’sirni oshirish hamda suhbat ishtirokchilari o‘rtasida ijtimoiy yaqinlikni yuzaga keltirish kabi muhim uslubiy vazifalarni bajaradi. Kasbga oid frazeologizmlar turli nutq uslublarida — rasmiy, yarim rasmiy va norasmiy kasbiy muloqotda turlicha funksional yuklama bilan qo‘llanadi. Ularning tanlanishi kommunikativ vaziyat, suhbat maqsadi hamda muloqot ishtirokchilarining ijtimoiy maqomiga bog‘liq holda amalga oshadi. Shu bois mazkur birliklarning uslubiy imkoniyatlarini ilmiy asosda tahlil qilish professional nutqning lingvistik xususiyatlarini chuqurroq anglashga xizmat qiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi kasbiy muloqot jarayonida qo‘llaniladigan kasbga oid frazeologizmlarning uslubiy funksiyalarini aniqlash, ularning professional diskursdagi kommunikativ va ekspressiv vazifalarini tahlil qilishdan iborat. Ushbu tadqiqot natijalari frazeologiya, stilistika, diskurs tahlili hamda kasbiy kommunikatsiya masalalarini o‘rganishda nazariy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Kasbiy muloqotda qo‘llaniladigan frazeologik birliklarni o‘rganish frazeologiya, stilistika hamda diskurs tahlili yo‘nalishlarining kesishgan nuqtasida shakllangan ilmiy tadqiqot sohasi hisoblanadi. Frazeologizmlarning uslubiy va funksional xususiyatlarini tadqiq etish masalasi tilshunoslik tarixida ko‘plab olimlar tomonidan turli nazariy yondashuvlar asosida yoritilgan. Frazeologiya

nazariyasining ilmiy asoslari V.V. Vinogradov tadqiqotlarida shakllantirilgan bo'lib, u frazeologik birliklarning semantik yaxlitligi, struktur barqarorligi hamda nutqdagi funksional imkoniyatlarini aniqlab berdi. Olimning qarashlari frazeologizmlarni stilistik jihatdan tahlil qilishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. A.V. Kunin ingliz tili frazeologiyasini tizimli ravishda o'rganib, frazeologik birliklarning kommunikativ va ekspressiv vazifalariga alohida e'tibor qaratgan hamda ularning nutq uslubiga ta'sirini ilmiy jihatdan asoslab bergan. N.N. Amosova tomonidan ilgari surilgan kontekstual yondashuv frazeologik birliklarning ma'nosi va funksiyasi nutq muhiti bilan chambarchas bog'liqligini ko'rsatadi. Ushbu nazariya kasbiy muloqotda frazeologizmlarning uslubiy qiymatini aniqlashda muhim ahamiyatga ega, chunki professional diskursda birliklarning mazmuni kommunikativ vaziyat orqali namoyon bo'ladi. I.V. Arnold esa frazeologik birliklarning stilistik imkoniyatlarini tadqiq qilib, ularning emotsional-ekspressivlikni kuchaytirish hamda baholovchi munosabatni ifodalashdagi rolini yoritgan. O'zbek tilshunosligida frazeologik birliklarning uslubiy va funksional jihatlari Sh. Rahmatullayev tomonidan keng tadqiq etilgan. Olim frazeologizmlarning nutq ta'sirchanligini oshirishdagi o'rni, ularning obrazlilik yaratish xususiyati hamda milliy tafakkur bilan bog'liqligini ilmiy asosda izohlaydi. B. Yo'ldoshev hamda boshqa tadqiqotchilar tomonidan olib borilgan izlanishlarda o'zbek frazeologizmlarining nutq uslublaridagi qo'llanishi va kommunikativ vazifalari yoritilgan. Mavjud ilmiy manbalar frazeologik birliklarning semantik, struktur va lingvomadaniy xususiyatlarini keng ochib bergan bo'lsa-da, kasbiy muloqot jarayonida kasbga oid frazeologizmlarning aynan uslubiy funksiyalarini kompleks tarzda o'rganish yetarli darajada amalga oshirilmagan. Shu sababli mazkur tadqiqot professional diskurs doirasida frazeologik birliklarning stilistik imkoniyatlarini aniqlashga qaratildi. Tadqiqot metodologiyasi zamonaviy lingvistik yondashuvlarga asoslanadi. Ish jarayonida tavsifiy metod yordamida kasbiy muloqotda uchraydigan frazeologik birliklar aniqlanib, ularning uslubiy xususiyatlari tasniflandi. Diskurs tahlili metodi orqali frazeologizmlarning professional nutqdagi kommunikativ vazifasi hamda muloqot ishtirokchilariga ko'rsatadigan ta'siri o'rganildi. Shuningdek, kontekstual tahlil metodi frazeologik birliklarning rasmiy, yarim rasmiy va norasmiy kasbiy muloqotdagi qo'llanish sharoitlarini aniqlash imkonini berdi. Stilistik tahlil metodi esa frazeologizmlarning ekspressivlik yaratish, baholash munosabatini ifodalash va nutqning ta'sirchanligini oshirishdagi rolini ochib berishga xizmat qildi. Qiyosiy tahlil elementi orqali turli kasbiy sohalarda qo'llaniladigan frazeologik birliklarning funksional farqlari aniqlashtirildi. Tadqiqot materiali sifatida ingliz va o'zbek tillariga oid frazeologik lug'atlar, mutaxassislar nutqi aks etgan badiiy va publitsistik matnlar, kasbiy suhbat namunalari hamda professional diskursga oid yozma va og'zaki manbalardan foydalanildi. Tanlangan metodlar majmui kasbga oid frazeologizmlarning uslubiy funksiyalarini tizimli ravishda tahlil qilish hamda ularning kasbiy muloqot samaradorligini ta'minlashdagi lingvistik mexanizmlarini aniqlash imkonini berdi.

Tadqiqotlar tahlili. Kasbiy muloqotda qo‘llaniladigan kasbga oid frazeologizmlarni o‘rganish zamonaviy tilshunoslikda muhim ilmiy yo‘nalishlardan biri sifatida shakllanib bormoqda. Turli tadqiqotlarda frazeologik birliklarning semantik, struktur va lingvomadaniy jihatlari keng yoritilgan bo‘lsa-da, ularning professional nutqdagi uslubiy funksiyalarini o‘rganish bosqichma-bosqich rivojlanib kelayotgan ilmiy yo‘nalish hisoblanadi. Frazeologiya sohasidagi dastlabki ilmiy izlanishlarda asosiy e‘tibor frazeologik birliklarning ma‘no yaxlitligi va barqarorligiga qaratilgan. Keyingi tadqiqotlarda esa frazeologizmlarning nutqdagi funksional imkoniyatlari, kommunikativ vazifasi hamda stilistik xususiyatlari chuqurroq tahlil qilina boshladi. Xususan, frazeologik birliklarning nutq ta‘sirchanligini oshirish, baholovchi munosabatni ifodalash va kommunikativ samaradorlikni ta‘minlashdagi roli ilmiy jihatdan asoslab berildi. Ingliz tilshunosligida olib borilgan tadqiqotlar professional diskursda frazeologizmlarning keng qo‘llanishini ko‘rsatadi. Tadqiqotchilar tomonidan aniqlanishicha, kasbiy muloqotda qo‘llaniladigan frazeologik birliklar mutaxassislar o‘rtasida qisqa, aniq va obrazli axborot almashinuvi imkonini yaratadi. Ayniqsa, biznes, tibbiyot, ta‘lim va texnik sohalarga oid nutqda frazeologik birliklar professional tajribani umumlashtiruvchi til vositasi sifatida namoyon bo‘ladi. Bunday birliklar nutqni rasmiylikdan qisman chiqarib, kommunikatsiyani tabiiy va samarali shaklga keltirishi aniqlangan. O‘zbek tilshunosligida amalga oshirilgan tadqiqotlarda frazeologizmlarning milliy tafakkur, madaniy qadriyatlar hamda ijtimoiy munosabatlarni aks ettirish xususiyatiga alohida e‘tibor qaratilgan. Ilmiy izlanishlar natijasida kasb-hunar bilan bog‘liq frazeologik birliklar xalqning mehnat tajribasi, kasbiy qadriyatlari va ijtimoiy baholash mezonlarini ifodalovchi til unsuri sifatida shakllanishi qayd etilgan. Shu bilan birga, professional nutqda frazeologizmlarning qo‘llanishi suhbat ishtirokchilari o‘rtasida yaqinlik va o‘zaro tushunishni kuchaytirishi aniqlangan. So‘nggi yillarda diskursiv yondashuv asosida olib borilgan tadqiqotlar frazeologik birliklarning kommunikativ vaziyatga bog‘liq holda turlicha uslubiy vazifa bajarishini ko‘rsatmoqda. Rasmiy kasbiy muloqotda frazeologizmlar ehtiyotkorlik bilan qo‘llansa, norasmiy professional suhbatlarda ular nutqning emotsional-ekspressivligini oshirish, hazil yoki baholash ma‘nosini ifodalash vositasi sifatida faol ishlatiladi. Bu holat frazeologik birliklarning funksional moslashuvchanligini namoyon etadi. Tadqiqotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, kasbga oid frazeologizmlar professional kommunikatsiyada bir nechta muhim vazifalarni bajaradi: axborotni ixchamlashtirish, kasbiy tajribani umumlashtirish, nutqqa obrazlilik kiritish hamda kommunikativ ta‘sir kuchini oshirish. Shu bilan birga, mavjud ilmiy ishlarda ingliz va o‘zbek tillaridagi kasbiy frazeologizmlarning uslubiy funksiyalarini qiyosiy aspektda kompleks o‘rganish yetarli darajada amalga oshirilmaganligi aniqlanadi. Mazkur holat kasbiy muloqotda frazeologik birliklarning stilistik imkoniyatlarini chuqurroq tadqiq etish, ularning professional diskursdagi o‘rnini aniqlash hamda turli tillarda namoyon bo‘ladigan umumiy va milliy xususiyatlarni ilmiy asosda ochib berish zaruratini yuzaga keltiradi.

Xulosa. Kasbiy muloqotda kasbga oid frazeologizmlarning uslubiy funksiyalarini o‘rganish natijasida ushbu til birliklari professional nutqning muhim tarkibiy elementi ekanligi aniqlandi. Frazeologik birliklar mutaxassislar o‘rtasidagi kommunikatsiyada fikrni ixcham, aniq va obrazli tarzda ifodalash imkonini yaratib, muloqot samaradorligini ta‘minlovchi stilistik vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Tadqiqot jarayonida kasbga oid frazeologizmlar kasbiy nutqda bir nechta uslubiy vazifalarni bajarishi kuzatildi. Ular nutqning ekspressivligini kuchaytiradi, baholovchi munosabatni ifodalaydi, professional tajribani umumlashtiradi hamda suhbat jarayonida kommunikativ ta‘sir darajasini oshiradi. Frazeologik birliklarning qo‘llanishi kasbiy muloqotni tabiiylashtirib, mutaxassislar o‘rtasida o‘zaro tushunish va hamkorlik muhitini shakllantirishga xizmat qiladi. Tahlillar frazeologizmlarning qo‘llanish darajasi kommunikativ vaziyat, nutq uslubi va kasbiy muhit xususiyatlariga bog‘liq ekanligini ko‘rsatdi. Rasmiy kasbiy diskursda ular cheklangan va ehtiyotkor tarzda ishlatilsa, norasmiy yoki yarim rasmiy muloqotda nutqning emotsional-ekspressiv rangdorligini oshiruvchi faol vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Shu jihatdan kasbga oid frazeologizmlar professional nutqning uslubiy moslashuvchanligini ta‘minlaydi. Shuningdek, kasbiy frazeologizmlar til egalarining mehnat tajribasi, kasbiy qadriyatlari va ijtimoiy baholash mezonlarini aks ettiruvchi lingvomadaniy birlik sifatida ham muhim ahamiyat kasb etishi aniqlashtirildi. Ularning uslubiy funksiyasi nafaqat kommunikativ maqsad bilan, balki kasbiy identifikatsiya va professional hamjamiyatga mansublikni ifodalash bilan ham bog‘liqdir. Olingan ilmiy natijalar kasbiy muloqot tizimida frazeologik birliklarning stilistik imkoniyatlarini chuqurroq anglashga xizmat qiladi hamda frazeologiya, stilistika va diskurs tahlili yo‘nalishlarida keyingi tadqiqotlarni rivojlantirish uchun nazariy asos yaratadi. Kasbga oid frazeologizmlarni turli tillar va kasbiy sohalar kesimida o‘rganish professional kommunikatsiyaning lingvistik mexanizmlarini yanada kengroq yoritish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Rahmatullayev, Sh. (2006). O‘zbek tilining frazeologik lug‘ati. Toshkent: O‘qituvchi.
2. Yo‘ldoshev, B. (2012). Hozirgi o‘zbek tilida frazeologiya masalalari. Toshkent: Fan va texnologiya.
3. Nurmonov, A. (2010). Lingvistik tadqiqot metodologiyasi. Toshkent: Akademnashr.
4. Mahmudov, N. (2018). Til va nutq madaniyati. Toshkent: Tafakkur.
5. Vinogradov, V. V. (1977). Problems of Russian Phraseology. Moscow: Higher School Publishing.
6. Kunin, A. V. (1996). Course of Modern English Phraseology. Moscow: Phoenix.
7. Amosova, N. N. (1963). Basics of English Phraseology. Leningrad: Leningrad University Press.
8. Arnold, I. V. (2003). Stylistics. Modern English. Oxford: Oxford University Press.